

moest zijn ten gunste van no. 16 of 17 die op de wip stond.

De wet laat nog ruimte open voor de verkiezing van iemand, die, gerekend naar het totaal aantal stemmen op 'n bepaalde lijst aangebracht, niet in aanmerking zou komen voor een Kamerzetel. Wanneer zoo iemand bij z.g. voorkeurstemmen den kiesdeeler haalt, wordt hij verkozen verklaard. Zoo heeft dus de wet nog de mogelijkheid gelaten om af te wijken van het partij-inzicht dat meneer X op no. 1 stelde, en de voorkeur te geven aan meneer Z die op no. 15 staat. De opperheerschappij van de partij in het vaststellen van de volgorde der kandidaten wordt hier even doorbroken. Hier ligt een wettelijke mogelijkheid voor een minderheid in een partij, die het niet gedaan heeft kunnen krijgen dat de door haar verkozen kandidaat een kans biedende plaats kreeg. Hier ligt ook een wettelijke mogelijkheid voor een partij, een partijbestuur, om een minderheid niet aan een meerderheid op te offeren. Wanneer een minderheid, niet uit tegensprekerigheid of koppigheid maar uit principieele overwegingen, gaarne een bepaalden kandidaat op de lijst geplaatst zag, een kandidaat die bij het partijbestuur niet favoriet is, dan kan het partijbestuur de gelegenheid openen zulk een kandidaat bij voorkeurstemmen te verkiezen, door hem een plaats te geven op de lijst. Het is in den loop der jaren langzamerhand evangelie geworden, dat we moeten stemmen op no. 1 van de lijst en dat het maar half-half is onze stem uit te brengen op een lager geplaatsten kandidaat. Dan wijken we immers af van de volgorde waaraan het partijbestuur de voorkeur geeft. Maar al zal, wanneer in een partij waarachtige eenheid en gemeenschap bestaat, er ook meestal eenheid van gevoel en wezen ten aanzien van de volgorde der kandidaten, dit gaat toch niet altijd op

en het zooveen vermelde evangelie is dan ook niet juist. Zelfs de wetgever heeft hiervoor oog gehad.

Evenwel, als ik goed ben ingelicht, neemt de A.R. Partij de door de wet gelaten mogelijkheid weg, door de kandidaten te binden aan de vastgestelde volgorde. Wordt een kandidaat gekozen bij voorkeurstemmen — terwijl hij, van no. 1 af gerekend, niet in aanmerking zou komen — dan is hij verplicht zijn plaats af te staan, opdat de volgorde gehandhaafd blijve. Indien dit inderdaad de praktijk is, dan zijn de kiezers niet vrij in hun keuze. Ze zijn overgeleverd aan de partij, aan partijorde en partijbeslissingen. De partij, die toch al zoo'n groote plaats inneemt, gaat nog verder dan de wet in het toepassen van het stelsel der evenredige vertegenwoordiging. Wat er nog overgebleven is van het verkiezen van een persoon — en niet van een lijst, een partij — wordt door haar nog weggenomen. De partij heeft een beheerschende plaats gekregen. Zij is niet meer dienend. Vrijmaking van partijbeslissingen binnen het partijverband is praktisch onmogelijk. De minderheid moet zich altijd neerleggen bij de meerderheid, en dat betekent praktisch: bij de voorstellen en besluiten van de landelijke leiding.

Deze ontwikkeling bereikt zijn hoogtepunt wanneer de wet maar één partij erkent, en wanneer die partij het land regeert. Wat volksvertegenwoordiging moest zijn wordt regeering. Hij die regeert wordt geacht te zijn de personificatie van den volkswil. En de z.g. volksvertegenwoordigers zijn niet anders dan partij-satellieten.

Zulk een hoogtepunt is bereikt in het nationaal-socialisme. En Nederland loopt op den weg die heend leidt naar eenzelfde doel. Sappemeer.

B. JONGELING.

Eenige opmerkingen

naar aanleiding van Dr J. Verkuy's dissertatie III

Ook volgens Dr Verkuy is de Overheid aan Christus onderworpen, geheel en al. Dit blijkt o.m. uit Rom. 13: 4 en 6, Openb. 1: 5, Matth. 28: 18. Onderscheid tusschen Christelijke en niet-Christelijke Overheid is er in dit opzicht niet. Belde zijn aan Christus onderworpen en aan Hem verantwoording schuldig, of ze dat nu willen erkennen of niet, het feit verandert er niet door. Het begrip „neutrale staat" is „een dwaas en onmogelijk begrip" (blz. 289).

Als Dr V. de vraag gaat beantwoorden, wat de roeping van de Overheid is „t.a.v. de Christelijke religie in het bijzonder, verklaart hij, dat de Staat niet de roeping heeft, de taak van de Kerk over te nemen.

Dit is m.i. wel zoo duidelijk, dat het haast overbodig mag heeten, dat Dr V. dit neerschrijft en vele malen in allerlei vorm herhaalt.

Even weinig tegenspraak zal hij ontmoeten, als hij zegt: „Kerk en Staat mogen nooit samenvallen hier op aarde". Ook dat is zonder meer duidelijk. Zelfs wie theocratische opvattingen huldigt zal nog moeten erkennen, dat Kerk en Staat onder het oude Israël nog niet samenvielen.

Wat de Staat, volgens den schrijver, wel moet doen, is: een vrijen loop laten aan het Woord Gods in zijn gebied „en hij moet aan de geloovigen afzonderlijk en aan de Kerken en vrije organisaties van Christenen de volle gelegenheid geven hun gehoorzaamheid aan Jezus Christus met woord en daad tot uitdrukking te brengen".

„Dit houdt ontzaglijk veel in", aldus Dr V.

Nu, dat „ontzaglijk veel" valt bij nader inzien toch ontzaglijk tegen, hetgeen niet behoef te verwonderen, als men bedenkt, dat, vlg. Dr V., de Overheid het Koninkrijk van Jezus Christus bevordert, als ze alleen maar de negatieve houding van „niet-belemmeren" aanneemt.

„Voorts wil ik er in dit verband op wijzen", aldus de schrijver, dat het niet de roeping der Overheid is ten aanzien van de bescherming dezer vrijheden, onderscheid te maken tusschen de verschillende kerken".

Bedoeld worden die vrijheden, welke voortvloeien uit Dr V.'s omschrijving van godsdienstvrijheid, n.l. vrijheid van geweten, godsdienstige belijdenis, organisatie en activiteit.

Nog steeds geldt het hier de Christelijke religie en Dr V. ziet twee redenen, waarom de Overheid dat onderscheid niet mag maken. De eerste is, omdat de Overheid dan met haar zwaarmacht zou ingrijpen in den geestelijken strijd, „op een manier, die met de wijze, waarop het Rijk Gods komt, in strijd is". De tweede reden is gelegen in het feit, dat „God nergens in den Bijbel beloofd (heeft), dat Hij aan de Overheid een bijzondere leiding des Geestes zou schenken, om onderscheid te maken tusschen de zuivere en de valsche Kerk, tusschen het ware geloof en de ketterij. Onder het Oude Testament kon de Overheid bij elk voorkomend geval door Urim en Thummim of door de profetie Gods wil vernemen, maar deze bijzondere Openbaring Gods viel onder het Nieuwe Testament weg".

Nogmaals, dit alles betreft nog Christelijke religies. Nu gaat Dr V. de vraag beantwoorden, of de Overheid „de roeping" heeft diezelfde vrijheid ook aan

niet-Christelijke godsdiensten te garanderen. En volgens hem „moet deze vraag voluit bevestigend beantwoord worden".

Het is den schijver blijkbaar ontgaan, dat zijn tweede (zoojuist genoemde) reden al dadelijk vervalt. Het moge waar zijn, dat de Overheid geen bijzondere leiding des Geestes bezit, welke haar in staat stelt zulvere en valsche Kerk te onderscheiden, het onderscheid tusschen Christendom en heidendom, tusschen godsdienst en afgodsdienst, kan zij ook zonder Urim en Thummim, zonder onmiddellijke godsspraak door profeten nog wel ontdekken, tenzij zij zelf even sterk gedegenereerd is als de valsche religie. Wat blijft er nu over van Dr V.'s bewering, dat de Overheid aan Christus onderworpen en aan Hem verantwoording schuldig is? Mag zij haar ambt zó „neutraal" vervullen, dat zij op haar eigen terrein (haar door Christus toevertrouwd) welbewust en op klaarlichten dag de zaaiers van den boosen vijand met evenveel zorgen omringt als de zaaiers van haar eigen Heer?

En wat de eerste reden betreft, met haar zwaard mag de Overheid 't Koninkrijk van Jezus Christus niet uitbreiden, dat zou ze ook niet kunnen. Maar tusschen „geweld gebruiken" en „volkomen vrij laten" (of liever: „beschermen") ligt nog een hemelsbreed verschil. Ook de Overheid heeft de roeping, met niet-gewelddadige middelen, op haar wijze, en op haar terrein, het Koninkrijk van Jezus Christus te bevorderen. Kuyper noemde eens (A.R. Staatskunde II, pag. 603) vier punten t.a.v. de houding, welke het Indisch Gouvernement tegenover de verbreiding van den Christelijken godsdienst had aan te nemen. Daar zijn nog meerdere punten aan toe te voegen.

Het is merkwaardig hoe gemakkelijk Dr V. Christelijke en niet-Christelijke godsdiensten tegenover de Overheid gelijkshakelt. Daarvoor moest hij eerst een Overheid construeeren, die niet meer gebonden is aan de Wet Gods, maar via een „ethisch minimum" aan de volksconscientie.

Voor dat betoog beroept hij zich, zooals wij de vorige week zagen, op Bavinck. Geheel ten onrechte. Prof. Bavinck spreekt in de desbetreffende passage over een Christelijke, Gereformeerde, Overheid (Dogm. 4e dr. IV pag. 421). Die kent de Wet Gods uit de H.S. Zij mag echter de grenzen tusschen Kerk en Staat niet uit het oog verliezen. Dat deed Calvin ook niet. „Hij trok de grenslijn tusschen kerk en staat wel duidelijk en scherp, maar hij trok ze anders dan wij; het gebied waarop beide wat te zeggen hadden, was veel grooter dan het thans door ons wordt bepaald" (t.a.p. pag. 420). Het onderscheid tusschen zonde en misdaad wordt nu helderder ingezien dan in de eeuw der Hervorming en dat dwang in strijd is met de Chr. belijdenis, wordt steeds meer erkend. Aldus betoogt Prof. Bavinck. Hij houdt echter vast aan den eisch, dat een Christelijke, Gereformeerde Overheid de roeping heeft, om Gods eer te bevorderen, Zijn Kerk te beschermen en het rijk van den antichrist te gronde te werpen. De moeilijkheid voor de Overheid blijft het trekken der grenzen tusschen zonde en misdaad. Dat moet zij doen naar den eisch van het Evangelie en overeenkomstig de leiding van Gods voorzienigheid in de historie. En dan eindigt Prof.

Bavinck zijn betoog met den zin, welke Dr Verkuy betrok op „de vulling van het ethische minimum", doch het is duidelijk dat dit een al te sonderlinge vergissing is.

Op te merken valt nog, dat een Christelijke, Gereformeerde Overheid, waarover Bavinck spreekt, geen andere roeping heeft dan een niet-Christelijke Overheid. Alle Overheden hebben dezelfde roeping, zooals ook Dr Verkuy nadrukkelijk erkent. Het onderscheid is alleen, dat van een niet-Christelijke Overheid niet verwacht kan worden, dat zij zich van haar roeping bewust is.

Hoe een Overheid in Aziatische gebieden op het kompas der volksconscientie heeft te navigeren, illustreert Dr V. met enkele voorbeelden.

Het eerste voorbeeld betreft de huwelijkswetgeving. De Moslimsche huwelijkswetgeving is in strijd met de „Christelijke huwelijksideeën en -wetten en ze is bovendien sociaal en economisch schadelijk voor het volk".

Dit laatste is ongetwijfeld zacht uitgedrukt. Laat ik dit even mogen toelichten. De Mohammedaansche Raden Adjeng Kartini (overl. in 1904) schrijft in haar in 1911 gepubliceerde brieven:

„Vader kan vandaag thuis komen en mij vertellen: „Je bent met die en die getrouwd". Ik heb dan mijn man te volgen, of ik kan 't ook wel weigeren, maar dit geeft den man dan recht om me levenslang aan zich te ketenen, zonder dat hij zich wat om mij te bekommeren heeft. Ik ben zijn vrouw, ook al volg ik hem niet en als hij zich niet van mij wil laten scheiden, dan ben ik mijn leven lang aan hem gebonden, terwijl hij vrij blijft in zijn doen en laten, zonder zich om mij te bekreunen. Als Vader me op zoo'n manier uithuwt, dan maak ik me maar eenvoudig van kant. Maar dat zal Vader nooit doen...."

„Moet ik als vanzelf niet het huwelijk haten, verachten, als het de vrouw zoo gruwelijk verongelijkt? Neen, gelukkig niet ieder Mohammedaan houdt er vier vrouwen op na, maar iedere getrouwde vrouw in deze wereld weet, dat zij de eenige niet is, en dat vandaag of morgen manlief haar een gezellin kan thuis brengen, die op hem evenveel recht heeft als zij; volgens de Mohammedaansche wet is zij ook zijn wettige vrouw. In de gouvernementen hebben de vrouwen 't lang niet zoo hard te verantwoorden als hare zusters in de Vorstenlanden, Soerakarta en Djokjakarta. Hier zijn de vrouwen al doodongelukkig met een, twee, drie, vier bij-vrouwen; daar in de Vorstenlanden noemen de vrouwen dat kinderspel. Je vindt daar bijna geen enkelen man, die maar één vrouw heeft; in de adellijke kringen, vooral in de omgeving van den Keizer, hebben de mannen tot over de 26 vrouwen. Mogen deze toestanden voortbestaan?

Ze zijn er al zoo aan gewend, dat zij er niets meer in vinden, maar dat neemt niet weg, dat die vrouwen er ontzettend onder lijden. Bijna iedere vrouw vervloekt dit recht der mannen. Maar verwenschingen helpen niets, gehandeld moet er worden...."

.....Van verre en nabij kennen wij dat helse vrouwenleed, veroorzaakt door zekere Mohammedaansche instelling, die het den mannen zoo gemakkelijk maakt, maar die o, zoo bitter hard en wreed is voor de vrouw...."

„Wij hebben zoo veel treurigs gezien in zoo menig Javaansch huwelijksleven, naar aanleiding van dat wrede Mohammedaansche mannenrecht. 't Leed der vrouwen in zoo'n verbintenis, 't leed van zoo menig kind, uit zoo'n huwelijk geboren, brandt ons in de ziel en zweept ons tot opstand tegen die toestanden."

Mary Pos in haar recente boek: „Eens op Java en Sumatra", verhaalt van haar gesprekken met inheemsche vrouwen op Java. Wat een afgrond van ellende gaat er dan. Als de vrouw met haar man ouder is geworden, moet zij dag aan dag vreezen door hem verstootten te worden. Dan staat zij hulpeloos, zonder onderhoudsmiddelen, een weggeworpene! „Haar kinderen, die zij zoo graag als elke moeder bij zich zou willen hebben, pleegt ze met een bloedend hart bij haar man achter te laten, omdat ze zelf geen middelen heeft ze behoorlijk groot te brengen."

„Beleedigd, gekwetst in haar diepste gevoelens, mag zij niet eens de troost bezitten, het liefste wat zij op aarde nog heeft, haar kinderen, bij zich te houden."

„Toch zou het niet in overeenstemming zijn met de roeping van de Overheid, als ze deze huwelijkswetgeving aan den kant zette en zonder meer verving door een Westersche huwelijkswetgeving". Dit laatste zegt Dr Verkuy (pag. 275).

Hij voegt er aan toe, in een noot, dat dit in Turkije wel gebeurd is. In Afghanistan, zoo voeg ik er aan toe, heeft de Overheid, bij decreet, het monogame huwelijk willen invoeren, maar stuitte op hevige opstanden.

Wat is de roeping van de Overheid in zoo'n land, vlg. Dr V.?

Zij moet den Christenen gelegenheid geven een Westers huwelijk te sluiten en den Mohammedanen, die, om welke reden dan ook, zulks begeeren, eveneens. Waarom dit laatste?

't Is alweer de volksconscientie: „omdat deze soms protesteert tegen oude gewoonten, ook onder groepen, die niet onder invloed van het Christendom staan."

Blijkbaar gaat het hier alleen om mannenconscienties. Toch heeft de Overheid in Indië nog iets meer gedaan dan Dr V. haar zou willen toestaan, door in een huwelijksordonnantie aan de vrouw eenige zwakke bescherming te verleenen tegen het Mohammedaansch